Μνήμες του Λεβάντε

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΚΑΦΕΤΖΗ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΤΣΑΡΤΣΑΝΙΔΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για φέτος η πρότασή μας, για ν' αναβιώσουμε τις **μνήμες του ΄40**, είναι μια απλή ιστορία με καθημερινούς ανθρώπους που ζουν, δημιουργούν, ονειρεύονται και εργάζονται **στη Ζάκυνθο**. **Εκεί τους βρήκε η έναρξη του πολέμου και σταμάτησε τη ζωή τους για 8 χρόνια.**

Το κείμενο βασίζεται στο ιστορικό μυθιστόρημα του Στέφανου Λίβου **"Το Μυστικό του Λεβάντε"**. Τη διασκευή σε θεατρικό έργο πραγματοποίησε η Πηνελόπη Καφετζή, η οποία είχε και την επιμέλεια της μουσικής. Για τη σκηνοθεσία και την εικαστική επιμέλεια ήταν υπεύθυνη η Μαρία Τσαρτσανίδου.

Στην παρουσίαση του έργου, επιχειρείται η μίμηση της αρχαίας τραγωδίας.

Το δρώμενο έχει αφήγηση που εξιστορεί τα γεγονότα, έχει τον χορό που υποστηρίζει την αφήγηση, έχει τους κορυφαίους που σχολιάζουν τα δρώμενα, έχει τους ήρωες που υποδύονται τα πρόσωπα του έργου, και τη μουσική που εκφράζει την ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρίσκονται ανά πάσα στιγμή οι ήρωες.

Πηνελόπη Καφετζή και **Μαρία Τσαρτσανίδου**

Ζάκυνθος 28η Οκτωβρίου 1940

Η Κήρυξη του Πολέμου

*(Τέσσερεις άνδρες κατεβαίνουν από το βουνό! Μόλις γύρισαν από το μάζεμα των ελιών.)**

(Καθώς κατέβαιναν είδαν κόσμο μαζεμένο στην πλατεία του χωριού Πηγαδάκια να συζητάει έντονα!

Ξαφνικά μια απρόσμενη εκκωφαντική βουή τρύπησε τ' αυτιά τους. Ένα σμήνος αεροπλάνων είχε μόλις περάσει από πάνω τους.)

- Χορός: **Πόλεμος, πόλεμος, πόλεμος...**

Κορυφαία Α του χορού... (τρέχοντας προς τους άνδρες) :

- **Μας επιτέθηκαν το πρωί οι Ιταλοί στα σύνορα. Πριν λίγο έφτασε τηλεγράφημα για επιστράτευση. Εσύ Κωστή πας σίγουρα, μάλλον παίρνουν κι εσένα Γεράσιμε, κι εσένα Πέτρο! Ο Παντελής είναι μικρός ακόμα**...

(Στο άκουσμα της λέξης επιστράτευση μούδιασαν τα γόνατα!)

- Κωστής: **- Επιστράτευση**!

(Οι άνδρες έμειναν σιωπηλοί.... Πλησιάζοντας, βρήκαν τις γυναίκες όλες μαζί, βουρκωμένες, βουβές... Μόλις τους αντίκρυσαν άνοιξαν την αγκαλιά τους! Σύντομα θα έπρεπε να τους αποχωριστούν!)

- Κορυφαία Β του χορού: **- Καταραμένη η φρίκη του πολέμου που δεν ξέρεις αν θα ξαναβρεθείς με τους δικούς σου...**
- Χορός: **Καταραμένη η φρίκη του πολέμου.**

(Το ίδιο βράδυ οι γυναίκες όλου του χωριού, ετοίμαζαν μπόγους με ζεστά ρούχα για το μέτωπο!)

- Χορός: **Στις 4 τα ξημερώματα**! Στις 4.
- Κορυφαία Γ: Θα έρθει το φορτηγό να πάρει τους άνδρες για τα ελληνοαλβανικά σύνορα.

Στην πλατεία, (οικογένεια Γεράσιμου Βάρδα), η Μαριώ

(κουμπώνει τον βαφτιστικό της σταυρό στον λαιμό του άντρα της του Γεράσιμου.)

* Μαριώ: **Να μου τον εφέρεις πίσω κακομοίρη μου... αλλιώς... Να μας σκέφτεσαι... και να προσέχεις! Ακούς;!**

(*Ακούμπησε την παλάμη της στο στέρνο του σκεπάζοντας τον σταυρό αφήνοντάς την αρκετή ώρα να νιώσει τους χτύπους της καρδιάς του. Ποιος ξέρει αν θα τον ξανάβλεπε!)*

Η κόρη τους η Ελπίδα έκλαιγε απαρηγόρητη, φανερά για τον πατέρα της, κρυφά για τον Κωστή, τον γιο του επιστάτη που τον αγαπούσε εδώ και καιρό!

(Η Ελπίδα γυρίζει και κοιτάει τον Κωστή!)

(Η οικογένεια του Σπυρέτου Κοκκίνη, του επιστάτη του Αρχοντικού των Βάρδα), ο Παντελής παρατηρεί τον αδελφό του τον Κωστή να ετοιμάζεται για τον πόλεμο. Η μητέρα τους η Διονυσία απαρηγόρητη προσπαθούσε να δείξει χαρακτήρα μπροστά στα παιδιά.

* Μητέρα (Διονυσία): **Σου 'βαλα και μπόλικες σταφίδες!**

* Κωστής (ειρωνικά): **Ω, ναι μάνα, για να με γλυκαίνουν στα χαρακώματα!**

(Ο Κωστής ήθελε να κλάψει, αλλά δε θα το έκανε βέβαια μπροστά στο επίμονο βλέμμα του αδελφού του και της μάνας!)

* Κωστής (χαριτολογώντας): **Τι κοιτάς ρε μικρέ; Πρώτη φορά βλέπεις άνθρωπο να πηγαίνει στον πόλεμο;**

* Παντελής (με σοβαρό ύφος ψιθυριστά): **Φοβάσαι**;

* Κωστής: **Ναι! Αλλά μην το πεις στη μάνα. Ποτέ! Τ' ακούς; Ποτέ!**

(Λίγη ώρα αργότερα, το φορτηγό περίμενε να γεμίσει φαντάρους. Τους καθυστερούσαν οι μανάδες και οι γυναίκες που είχαν γατζωθεί από πάνω τους και δεν τους άφηναν από την αγκαλιά τους.)

* Οδηγός (απ΄ το παράθυρο): **Έλα τελειώνετε! Περιμένει το καΐκι!**

(Ένας ένας έδωσαν τα τελευταία φιλιά και μπήκαν στην καρότσα! Η μηχανή που πήρε μπροστά βήχοντας κάλυψε τα κλάματα. Η εικόνα της πλατείας ήταν πλέον βουβή και σιγά σιγά μίκραινε ώσπου έγινε ένα με το σκοτάδι.) *

(Ο Γεράσιμος άπλωσε το χέρι του προς τον Κωστή, τραβώντας τον στην αγκαλιά του, και από τότε τον είχε σα γιο του, αφού το 'φερε έτσι η τύχη και οι δύο άνδρες κατέληξαν στην ίδια διμοιρία.)

Στο Μέτωπο

Οι φαντάροι ύστερ' από περπάτημα πολλών ημερών έφτασαν στα ελληνοαλβανικά σύνορα. Εκεί τους περίμεναν τα δώρα του πολέμου.

- Χορός: **Ψείρες, λάσπη, χιόνι, πείνα, ταλαιπωρία.**

- **Κορυφαία Α: Όλμοι και οβίδες να σχίζουν τον άνεμο στα δύο**.
- **Κορυφαία Β: σφαίρες να περνούν ξυστά από δίπλα τους και άλλες να πετυχαίνουν τον συμπολεμιστή τους.**
- Κορυφαία Γ: **Κι έπειτα σιωπή! Σιωπή που σ' έκανε να φοβάσαι περισσότερο.**

Όμως γρήγορα γνωρίστηκαν και με την ενθουσιώδη έκσταση του πολέμου. Όταν στα μέσα Νοεμβρίου καταλάμβαναν ένα ένα τα χωριά της Αλβανίας που είχαν εγκατασταθεί οι Ιταλοί και τους ανάγκαζαν να τα εγκαταλείψουν. Τους φώναζαν:

- Χορός: **«αέρα», «αέρα»**

και αυτό ήταν. Τους έτρεπαν σε φυγή...

* Κωστής: **Πρώτη φορά που άρχισα να σκέφτομαι πως μπορεί να τον κερδίσουμε αυτό τον πόλεμο.**

* Γεράσιμος: **Έρχεται χειμώνας, θ' αγριέψουν τα πράγματα!**

Έτσι κι έγινε! Ο καιρός αποδείχθηκε ο μεγαλύτερος εχθρός όλων. Ελλήνων και Ιταλών.

- Χορός: **Μετακινήσεις, κρύο, λάσπη, χιόνι, με άρβυλα τρύπια και κάλτσες χιλιομπαλωμένες και υγρές,** έφεραν την εξαθλίωση.
- Κορυφαία Α: **Έπεφταν οι φαντάροι στα καλά καθούμενα, εκεί που καθάριζαν το όπλο τους ή στην ουρά για το συσσίτιο.**
- Κορυφαία Β: **Έπεσε κι ο Γεράσιμος μια μέρα έτσι στα ξαφνικά από γάγγραινα στο πόδι**!
- Κορυφαία Γ: **- Τραυματίστηκε κι ο Κωστής, κι έμεινε μέρες αναίσθητος στο Νοσοκομείο των Ιωαννίνων.**

Μέσα σ' αυτές τις μέρες που ο Κωστής βρισκόταν αναίσθητος είχαν αλλάξει πολλά!

Τη Ζάκυνθο τη διοικούσαν πλέον Ιταλοί.

Η Αθήνα παραδόθηκε στους Γερμανούς χωρίς αντίσταση, στις 27 Απριλίου του 1941.

(*Η υπογραφή του συμφώνου παράδοσης της χώρας έγινε από τον αντιστράτηγο Γεώργιο Τσολάκογλου και η Γερμανική σημαία κυμάτιζε πλέον στον βράχο της Ακρόπολης.)*

- Κορυφαία Α: **Τσάμπα ο αγώνας επτά μήνες στα σύνορα, το κρύο, η πείνα, η κούραση τα κρυοπαγήματα!**
- Κορυφαία Β: **Τσάμπα η γάγγραινα και ο ακρωτηριασμός του Γεράσιμου.**
- Κορυφαία Γ: **Τσάμπα και ο θάνατός του! Αυτό πονούσε περισσότερο απ' όλα!**

Η Κατοχή

1η Μαΐου 1941

Οι Ιταλοί κατέκτησαν τη Ζάκυνθο και ύψωσαν την Ιταλική σημαία στη θέση της Ελληνικής. Αμέσως επεβλήθη αυστηρός περιορισμός όλων των μετακινήσεων.

- Χορός: **Διαβατήρια, διαβατήρια...**
- **Κορυφαία Α: Χρειαζόμαστε, διαβατήρια για να βγούμε απ' το νησί.**
- Κορυφαία Β: **Χρειαζόμαστε διαβατήρια και για να μπούμε!**
- Κορυφαία Γ: **Απαγορεύεται να κυκλοφορούμε μετά τις 10 το βράδυ.**
- Κορυφαία Α: **Μας πήραν τα σπίτια μας**. **Τα δώσαν για γραφεία και για κατοικίες Ιταλών.**

Το σχέδιό τους ήταν να αφαιμάξουν το νησί, και να επιβάλουν τον φασισμό. Απαγορεύτηκε το ελεύθερο εμπόριο και διατάχθηκε η υποχρεωτική παράδοση των όπλων.

Κορυφαία Β: **Οι Ζακυνθινοί όμως κατάφεραν να τα κρύψουν τα ντουφέκια τους.**

Κορυφαία Γ: **Και το λάδι τους, το κρύψανε μακριά από την απληστία των Ιταλών.**

Στις 14 Μαΐου γύρισε κι ο Κωστής τραυματισμένος στη Ζάκυνθο.

(*Μόλις ξεπρόβαλε σπό μακριά η Διονυσία, ο Σπυρέτος κι ο Παντελής τον κοίταξαν σαστισμένοι.*)

- Διονυσία: **Ποιο είναι το παλικάρι**;
- Σπυρέτος: **Να 'ναι κάνας ξένος;**
- Παντελής: **Όνειρο είναι ή αλήθεια;**

(Πήρε τον χρόνο του για να τους αγκαλιάσει όλους με τη σειρά.)

* Κωστής: **Τζάμπα ούλα ωρέ μάνα. Ίσα για να μην πούμε ότι πέσαμε χωρίς μάχη!**

* Διονυσία: **Άστα αγόρι μου να χαρείς, παραλογάω κι εγώ κάθε φορά που τα σκέφτομαι. Ας είμασστε ευτυχείς που είσαι ζωντανός, κι αργότερα θα δούμε τι θα κάνουμε!**

* Κωστής: **Σαν τι να κάνουμε ρε μάνα, ούλο το νησί έχει γεμίσει μελανοχείτωνες Ιταλούς.**

Οι μέρες μας οι ευτυχισμένες, με τα τραγούδια και το κρασί να ρέει άφθονο, δε θα ξανάρθουν πια.

Παντελής: **Μην απογοητεύεσαι Κωστή μου, θα ελευθερωθούμε κάποτε.**

Κωστής: **Δε θα 'ναι και τόσο εύκολο...! Πάμε κατά τ' Αρχοντικό Παντελή; Έχω κάτι πολύ σοβαρό να τους αναγγείλω!....**

Το πρώτο που έκανε ο Κωστής όταν πρωτοείδε την Ελπίδα ήταν να ανακοινώσει τον θάνατο του πατέρα της! Έπεσε βαρύ πένθος στο Αρχοντικό, βουβή θλίψη, αβάσταχτος πόνος. *

Όμως ο γιατρός ο χρόνος σε λίγο καιρό άρχισε αργά αργά να επουλώνει τις πληγές.

Κωστής: **Μαριώ, θα σου πω ακριβώς αυτά που είπα στον άντρα σου τον Γεράσιμο τις δύσκολες ώρες που πολεμούσαμε πλάι πλάι στα σύνορα.**

Θέλω την ευχή σου, να πάρω γυναίκα μου την Ελπίδα!

Σκέψου το καλά! Αν δεν τη δώσεις γι' αυτό τον γάμο, εγώ την Ελπίδα θα τηνε κλέψω. Όπως έκανε και με σένα ο Γεράσιμος.

* Μαριώ: **Σταμάτα! Σταμάτα! Πήρες φόρα και δεν ξέρεις τι λες.**

Δε χρειάζεται να τηνε κλέψεις, θα σ' τη δώσω! Υπάρχει όμως ένας κανόνας απαράβατος!

Γάμος δε γίνεται αν δεν κλείσει χρόνο ο Γεράσιμος!

* Κωστής : **Δεν έχω αντίρρηση σ' αυτό!**

Εκείνη την ημέρα έτυχε να επισκεφτεί το Αρχοντικό μια οικογένεια Εβραίων. Ο Ροβέρτος Δαλμένικος, στενός φίλος του Γεράσιμου, με τη γυναίκα του τη Ραχήλ και την κόρη τους τη Βιολέτα. Ο Παντελής ήταν μόνος του στην αυλή. Το βλέμμα του αιχμαλωτίστηκε από το βλέμμα της μικρής Εβραιοπούλας. (*Επίμονα την κοίταξε εκείνος. Το ίδιο επίμονα τον κοίταξε κι αυτή.)*

Από τότε ο Παντελής άλλη σκέψη δεν είχε στο μυαλό του από τη Βιολέτα. *

Τον Ιούνιο του1941, έπεσε και η Κρήτη!

- Κωστής: **Πέτρο, καταστραφήκαμε! Οι Ιταλοί απέσυραν τη δραχμή και τύπωσαν δικό τους νόμισμα. Αποκλειστήκαμε απ' το εμπόριο. Θα κατασχέσουν όλα τα προϊόντα μας. Πώς θα ζήσουμε; Έχει να πέσει πείνα...**
- Πέτρος: **Κωστή, η Ελευθερία δεν είναι πολυτέλεια, είναι αναφαίρετο δικαίωμα κάθε ανθρώπου. Είμαστε νέοι πρέπει να επιλέξουμε ή θ' αλλάξουμε τον κόσμο ή θα ξεχαστούμε απ' την Ιστορία...**
- Κωστής: **Δεν υπάρχει άλλη απόφαση Πέτρο. Θ' αντισταθούμε! Ξέρω, υπάρχει οργάνωση... αντιστασιακή!**

Λίγο μετά τον γάμο του Κωστή με την Ελπίδα, οι προμήθειες τροφίμων όλο και λιγόστευαν.

- Κωστής (σερβίροντας καφέ): **Ξεμείναμε από ζάχαρη. Θα πεταχτώ απέναντι στη μάνα μου να δω μήπως έχει λίγη.**
- Ελπίδα: **Έλα δω δεν πειράζει! Θα τον πιω κι εγώ σκέτο, όπως λες κι εσύ είναι καλύτερος!**

(Βροντοχτυπήματα ακούστηκαν!)

Στο άνοιγμα της πόρτας δύο Ιταλοί καραμπινιέροι ανάγκασαν τον Κωστή να τους ακολουθήσει. Δεν ξαφνιάστηκε. Είχε μάθει πως νωρίτερα είχαν συλλάβει και τον Πέτρο.

- Ελπίδα (ανήσυχη): **Τι γίνεται; Πού σε πάνε;**
- Κωστής: **Δεν είναι τίποτα, μέχρι το μεσημέρι θα 'χω γυρίσει!**

Αλλά δε γύρισε! Αιχμάλωτοι λοιπόν! Που σημαίνει οι πρώτοι που εκτελούνται γι' αντίποινα σε κάθε αντιστασιακή πράξη των συμπατριωτών τους. Και η αντίσταση είχε ήδη αρχίσει! Τώρα στην κατοχή, που πεθαίνει ο κόσμος απ' την πείνα και την κακομεταχείρηση.

Ένα μήνα δεν υπήρξαν νέα των δύο νέων! Άνοιξ' η γη και τους κατάπιε;

Πέρασε άλλη μια βδομάδα αγωνίας και... η Βιολέτα που εκείνο τον καιρό φιλοξενείτο με την οικογένειά της στο αρχοντικό των Βάρδα, έμαθε απ' τον πατέρα της τα νέα!

- Βιολέτα (στον Παντελή**): Παντελή;**

(*Ο Παντελής έτρεξε ανυπόμονος μήπως βρει ευκαιρία να τη σφίξει στην αγκαλιά του.)*

- Βιολέτα: **Μάθαμε πως ο Κωστής με τους άλλους αιχμαλώτους, ενώ μεταφέρονταν με ιταλικό πλοίο προς τη Γένοβα, τορπιλίστηκαν από ελληνικές τορπίλες στ' ανοιχτά της Αδριατικής! Πρέπει όμως να υπάρχουν επιζώντες!**
- Παντελής (με αγωνία): **Είναι σίγουρο; Θεέ μου, τι ειρωνία, και τραγωδία μαζί! Πρώτα να σε πιάνουν αιχμάλωτο, και μετά να ναυαγείς από τορπίλες των συμπατριωτών σου!**

Σκοτείνιασαν τα πάντα μέσα σε μια στιγμή! Αρχοντικό και Επιστατικό βυθίστηκε στη θλίψη!*

Η κατοχή των Γερμανών

Το καλοκαίρι του 1943, οι συμμαχικές εναντίον του Αξονα δυνάμεις ανάγκασαν τους Ιταλούς ν' αποσυρθούν απ' τον πόλεμο. Έτσι έπρεπε να αποχωρήσουν και απ' τη Ζάκυνθο. Πριν όμως φύγουν κι οι τελευταίοι Ιταλοί, το νησί γέμισε αμίλητους, αγέλαστους και απάνθρωπους Γερμανούς. Οι Γερμανοί ναζί δε σήκωναν ούτε απειθαρχία ούτε αντιστασιακές ενέργειες. Απ΄ τους πρώτους που συνέλαβαν, ήταν κι ο Σπυρέτος ο πατέρας του Κωστή και του Παντελή. Έτσι, χωρίς λόγο!

Ένα μεσημέρι που στο αρχοντικό όλοι είχαν πέσει σε λήθαργο, η Βιολέτα έτρεξε να βρει τον Παντελή.

- Παντελής (μα ευχάριστη έκπληξη): **Τι κάνεις εδώ;**
- Βιολέτα: **Δεν άντεξα να μην έρθω. Δεν μπορώ πια να σε βλέπω τόσο λυπημένο!**
- Παντελής: **Κι άμα μας δουν;**
- Βιολέτα**: Μα δε κάνουμε τίποτα κακό! Είν' αλήθεια ότι συλλάβανε τον πατέρα σου;**
- Παντελής: **Αλήθεια είναι, δυστυχώς!**

- Βιολέτα: **Όσο γεμίζει το νησί Γερμανούς, τόσο τρέμει κι ο δικός μου πατέρας! Ακούμε από το BBC, τι γίνεται στην Ευρώπη. Οι ναζί συλλαμβάνουν τους Εβραίους και όσους δεν σκοτώνουν, τους πάνε σε στρατόπεδα στη Γερμανία και στην Αυστρία και μετά αγνοείται η τύχη τους!**
- Παντελής: **Μη φοβάσαι όσο είμαι ζωντανός, δε θ' αφήσω να πάθεις τίποτα εσύ!**
- Βιολέτα (χαμογελώντας): **Θα με σκέφτεσαι μέχρι να με ξαναδείς;**
- Παντελής: **Εσύ τι λες;**

Οι Γερμανοί δε συνέλαβαν τελικά τον Ροβέρτο. Ούτε κανένα άλλον από τους 275 Εβραίους της Ζακύνθου, χάρη στη μεγαλοψυχία των Χριστιανών συμπατριωτών τους, που τους έκρυβαν στα σπίτια τους. Αλλά και χάρη στην αυτοθυσία του τότε Δημάρχου Λουκά Καρρέρ και του μητροπολίτη Ζακύνθου Χρυσοστόμου. Αυτοί οι δύο όταν τους ζητήθηκε από τον Γερμανό στρατάρχη μια λίστα με τα ονόματα των Εβραίων της Ζακύνθου, παρουσίασαν ένα χαρτί με δυο ονόματα.

Λίστα Εβραίων πολιτιτών Ζακύνθου

1. Λουκάς Καρρέρ
2. Μητροπολίτης Χρυσόστομος

Εκατομμύρια σελίδες γράφτηκαν για την απάνθρωπη δράση του Γερμανικού στρατού κατοχής. Όσο μελάνι χύθηκε για να περιγράψει τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν, άλλο τόσο αίμα χύθηκε, και άλλες τόσες ζωές χάθηκαν. Ο τελικός απολογισμός ξεπερνάει τα 60.000.000 θύματα.